

Fotografia d'un «swagman» (1901) amb la «Matilda» a l'esquena

WALTZING MATILDA: HISTÒRIA D'UNA CANÇÓ

JOSEP MARIA SOLÀ

Hi ha una cançó popular d'origen australià que molta gent considera l'himne no oficial d'Austràlia, intitulada *Waltzing Matilda* (que podríem traduir provisionalment com «Ballant amb Matilda»), de la qual s'han fet múltiples versions i interpretacions (per exemple, la melodia va ser utilitzada per a la campanya publicitària d'Orange a TV, l'estiu del 2009). Aquesta cançó ens permetrà de realitzar un viatge fascinant i insòlit per unes terres llunyanes i uns esdeveniments que ens acabaran resultant familiars. Al final del recorregut, tornaré al significat de la cançó i ho relacionaré tot plegat amb dues versions contemporànies que em tenen el cor robat des de fa molt temps.

GAL·LÍPOLI (PRIMERA PART)

La ciutat de Gal·lípoli, al nord-est de Turquia (Tràcia oriental), és un lloc estratègic a l'estret dels Dardanel·ls (a la Grècia clàssica l'estret era anomenat Hel·lespont, el Mar d'Hel·le), entre el mar Egeu a l'oest i el mar de Màrmara a l'est. Com a lloc estratègic per al pas d'Europa a Àsia, ha estat escenari de nombroses campanyes militars des de l'antiguitat fins al segle XX. El topònim ve del grec «Kallipolis»: ciutat bonica.

Doncs bé: entre 1304 i 1307, Gal·lípoli va ser la base militar de la Gran Companyia Catalana (els almogàvers, per entendre'ns) en la seva expedició a les terres de l'Imperi bizantí (primer com

a lloc d'avituallament prop de Constantinoble; més endavant, com a castell inexpugnable des d'on organitzar la «venjança catalana» després de l'assassinat del seu cabdill, Roger de Flor, el 4 d'abril del 1305).

El castell de Gal·lípoli va ser una autèntica República catalana on onejaven quatre banderes: una de Sant Pere; una altra de Sant Jordi, i dues més que representaven la sobirania dels dos reis germans: el d'Aragó (Jaume II) i el de Sicília (Frederic II de Hohenstaufen). Tot això ho explica meravellosament la *Crònica* de Ramon Muntaner (1265-1336), en una primeríssima persona que fusiona biografia i narrativa al mateix temps. De les 32 batalles, terrestres i navals, en què diu que va participar, destaquem, esclar, la del 16 de juliol del 1306 que va convertir el bastió de Gal·lípoli en una veritable «ciutat de les dones», i per a Muntaner fou un dels èxits més singulars i impensats del seu llarg full de serveis.

El gros de la Companyia Catalana s'havia dirigit cap al nord per interceptar l'exèrcit dels mercenaris alans. Dins els murs de la ciutat, quedava Muntaner com a canceller i mestre racional de la Companyia (una mena de tresorer i administrador general), un centenar de peons, set homes a cavall, uns quants mercaders i 2000 dones —les esposes i amistançades dels almogàvers. Des del castell, hom va albirar a l'horitzó 25 veles que s'acostaven —galeres de genovesos, aliats dels bizantins—, comandades per Antoni Spínola. Va desafiar els catalans i els va comminar a rendir-se.

Naturalment, Muntaner —com a capità accidental de Gal·lípoli— s'hi va negar. S'imposava una tàctica prudent: deixar que els atacants exhaurissin les municions —aquells núvols de sagetes i ballestes que s'introduïen per tot. Als murs, hi va disposar les dones i els mercaders, tots guarnits amb cuirasses i armats amb «cantals e pedres». Impertèrrites davant aquella pluja mortal, les almogàvares es van mantenir rere els merlets, frustrant amb enèrgics cops de còdol qualsevol intent dels enemics d'escalar els murs.

El 17 de juliol a la tarda, quan ja s'havia fet palès el cansament dels atacants, Muntaner va passar a l'ofensiva: només amb set cavalls —un de muntat pel capità mateix— i cent homes a peu, sota el sol implacable de juliol —que torturava els genovesos—, el cronista de Peralada va donar l'ordre d'obrir la porta. L'envestida dels defensors fou tan forta que va obligar els genovesos a fugir. Quan van tornar a Gal·lípoli les forces de Bernat de Rocafort, dos dies més tard, només van poder constatar la magnitud de la victòria dels seus companys i companyes.

GAL·LÍPOLI (SEGONA PART)

Una de les batalles més tristament famoses de la Primera Guerra Mundial (que va enfrontar els aliats (França, Anglaterra, Rússia, Austràlia i Nova Zelanda) contra els imperis centrals (Alemanya, Imperi austro-hongarès, Turquia) va ser l'anomenada batalla de Gal·lípoli. Iniciada el 19 de febrer del 1915 i acabada el 1916, va ser una de les més sagnats de la Gran Guerra: va finalitzar amb la derrota dels aliats i mig milió de morts: 265.000 franco-britànics i 218.000 otomans.

Winston Churchill havia ideat una operació capaç de decidir la guerra: ocupar Constantinoble avançant per l'estret dels Dardanels, neutralitzar Turquia i crear una ruta per proveir Rússia. Davant els tres vaixells enfonsats de la flota franco-britànica, es va demanar ajuda a les tropes terrestres: van

desembarcar a la badia de Suvla el 25 d'abril però els esperaven els turcs dirigits per l'alemany Liman von Sanders. Tot i la combativitat dels soldats de l'ANZAC (Australian-New Zealand Army Corps), el resultat va ser desastrós: «El mar es va tnyir del vermell de la sang fins a una distància de quaranta metres de la costa», narra l'historiador John H. Morrow. Un altre desembarcament a l'agost no va alterar la situació i les tropes van quedar encaixonades en un petit perímetre. Davant la impossibilitat d'avançar, el desembre van iniciar la retirada que va concloure amb èxit el gener del 1916.

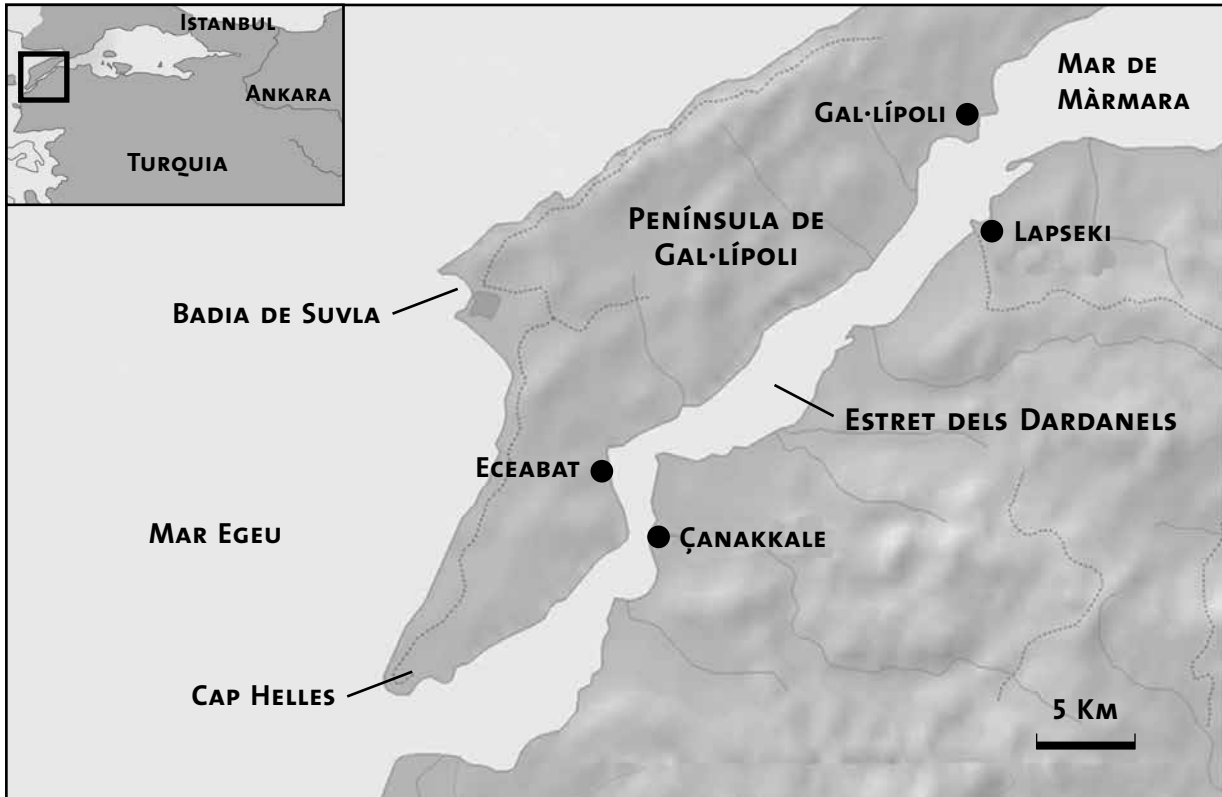
El misteri del centenar de treballadors de Sandringham (una finca de la família reial britànica prop de la costa de Norfolk) desapareguts a Gal·lípoli dins la boira d'un 12 d'agost del 1915 està a hores d'ara ja resolt: perduts i refugiats en una granja, van ser executats un a un pels turcs.

Aquest fracàs va eclipsar Churchill, que el 1923 encara sentia als seus mítings la frase: «Què va passar als Dardanels?». El fiasco d'aquesta batalla està considerat una mena d'El Álamo per part dels aliats. D'altra banda, Mustafà Kemal, el futur estadista de Turquia, va destacar al capdavant d'una divisió i va ser aclamat com a «salvador de Gal·lípoli».

Paral·lelament a aquests fets, concretament el 24 d'abril del 1915, sota les ordres del partit dels Joves Turcs, el govern turc inicia el genocidi del poble armeni: comença amb la detenció i posterior assassinat de 2.345 armenis notables de Constantinoble, amb el pretext que a Rússia hi havia una unitat de voluntaris armenis que feia costat als russos. Al cap d'un any, hauran assassinat prop de dos milions d'armenis.

Hi ha una pel·lícula molt interessant que pot ajudar a entendre la dimensió de l'horror d'aquesta batalla: *Gal·lípoli*, dirigida per Peter Weir el 1981.

ESTRET DELS DARDANELS

LA CANÇÓ POPULAR

Waltzing Matilda ha esdevingut tan popular a Austràlia (i arreu del món) que fins i tot se li ha dedicat un museu sencer, al voltant de la cançó: és a Winton (Queensland: al nord-est d'Austràlia).

Els documents coincideixen que l'autor de la cançó és el poeta Andrew Barton Paterson (conegut com a «Banjo» Paterson) que la va escriure el 1895 (segons algunes fonts, podria tenir un origen més reculat). Conta la història d'un rodamon que acampa de nit al costat d'un estanyol mentre prepara un te després d'haver capturat una ovella per menjar. Quan l'amo de l'ovella arriba amb tres policies per arrestar l'autor del robatori, el rodamon se suïcida llançant-se a l'aigua. De lla-

vors ençà, l'esperit del rodamon s'apareix a la gent convidant-los a ballar un vals amb ell.

Escrita en argot australià, vegem-ne la traducció de la primera estrofa i de la famosíssima tornada:

Una vegada un rodamon acampà vora un estany
Sota l'ombra d'un eucaliptus,
I mentre esperava que bullís l'aigua, cantava:
Vindràs a ballar amb mi, Matilda.

*Ballarem Matilda, ballarem Matilda
Vindràs a ballar amb mi, Matilda,
I mentre esperava que bullís l'aigua, cantava:
Vindràs a ballar amb mi, Matilda.*

Destaquem algunes paraules rarament utilitzades en llenguatge col·loquial que ens ajudaran a fixar el significat de la cançó:

Swagman: rodamon que cerca un treball i viatja amb el *swag*, el farcell amb totes les seves pertinences.

Waltzing: vol dir ballar el vals, i també prové de l'alemany *auf der Walz*, que significa viatjar mentre es treballa com a artesà tot aprenent dels mestres abans de tornar a casa.

Matilda: quan es reunien els rodavons a la vora del foc no hi havia cap dona amb qui ballar, i llavors ballaven amb el seu farcell a qui donaven el nom de Matilda. Una altra explicació versemblant és la que conta que els soldats alemanys es referien al seu capot amb el nom de Matilda (els mantenien abrigats com el cos d'una dona): els primers migrants alemanys que sortien a vagarejar tot buscant feina embolcallaven les seves coses en un sac al qual anomenaven Matilda.

Per tant, l'expressió *Waltzing Matilda* vindria a significar viatjar amb el teu farcell i alhora poder-hi ballar, com si el farcell fos una noia.

AND THE BAND PLAYED WALTZING MATILDA

El 1971, el cantant Eric Bogle, que havia migrat a Austràlia als 25 anys, compon «And the Band Played Waltzing Matilda», una balada antibèlica que reuneix per primer cop en una mateixa cançó la història de la massacre de Gal·lípoli del 1915 i la cançó popular *Waltzing Matilda*. La cançó explica la història d'un jove australià acostumat a vagarejar amb la seva «Matilda» fins que el 1915 el govern el crida per anar a la guerra, i quan surten del port cap a Gal·lípoli la banda toca *Waltzing Matilda*. Un cop arribats a l'infern anomenat badia de Suvla, van ser massacrats com xais a l'escorxador (per part de Johnny Turk: l'exèrcit turc), mentre la banda tocava *Waltzing Matilda*. Van parar la lluita perquè cada bàndol pogués enterrar els seus morts.

El jove va intentar sobreviure en aquell món de sang, mort i foc durant deu setmanes fins que una bomba el va llançar pels aires, es va despertar a l'hospital i es va adonar que hi ha coses pitjors que estar mort: li faltaven les dues cames. Ja no podrà ballar amb Matilda mai més —es necessiten les dues cames per fer això. Llavors van arregar els tolits, els ferits i els mutilats i els van enviar cap a casa («els herois orgullosos de Suvla»); i quan van arribar-hi, la banda tocava *Waltzing Matilda* i la gent al port va girar la cara per no veure els sense cames, els sense braços, els cecs i els bojós. I cada 25 d'abril, assegut al seu porxo, veu la desfilada del veterans davant de casa seva, els herois oblidats d'una guerra oblidada, i els joves li pregunten: per què desfilen? I ell també es fa la mateixa pregunta, i la banda toca *Waltzing Matilda*. Qui ballarà una Matilda amb ell?

Per fer-vos una idea visual del contingut d'aquesta cançó heu de recordar aquella gran pel·lícula escrita i dirigida per Dalton Trumbo el 1971 (protagonitzada per Timothy Bottoms) que es deia *Johnny got his gun* (Johnny agafà el seu fusell).

Hi ha força versions d'aquesta cançó, «And the Band Played Waltzing Matilda»: us recomano la que va enregistrar la banda de rock anglo-irlandesa, The Pogues, el 1985: no us decebrà pas.

TOM TRAUBERT'S BLUES

El 1976, el cantautor californià Tom Waits publica la que està considerada una de les seves peces mestres: la meravellosa balada titulada *Tom Traubert's Blues "Waltzing Matilda"* (inclosa a l'àlbum *Small Change*). A vegades la cançó porta el subtítol *Four Sheets to the Wind in Copenhagen* perquè el mateix Waits ha explicat que en un concert a Copenhaguen va conèixer la violinista danesa Mathilde Bondo amb qui va passar la nit per diferents locals bevent i ballant.

La cançó conta la terrible història d'un bevedor que repassa la seva vida miserable i trinxada,

i s'ho va gastant tot en alcohol de bar en bar. La tornada de la cançó és la melodia de *Waltzing Matilda*, la cançó popular. La unió de les dues històries i de les dues melodies és perfecta i brillantment aconseguida, d'un romanticisme exacerbant. Fet i fet, la balada de Tom Waits tant et pot traslladar a la Gal·lípoli dels almogàvers com als tossals polsosos i erms que encara recorden la massacre del 1915 als Dardanel, dins la Gran Guerra. I la història d'aquesta cançó fascinant, per ara, acaba aquí.

JOSEP MARIA SOLÀ BONET (Calaf, 1961) és escriptor, professor i activista cultural. És membre del consell de redacció de la *Revista d'Igualada* i pertany al col·lectiu de narradors *Lola Palau*, amb qui darrerament ha col·laborat en el volum de contes *Dies de roses i vi* (2021). El seu proper llibre porta per títol *Rituals elementals*.